

Консультація для педагогів :

**“Домашнє насильство в умовах воєнного
стану”.**

Підготувала : практичний психолог Ірина КОМОЧКІНА

2025

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Домашнє насильство – дії або бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання. Попри війну, проблема домашнього насильства не стає менш важливою. Війна, як і будь-яка екстремальна ситуація, загострює проблеми людей, які були й до цього. Зокрема, це стосується насильства в родинах. Коли люди, які живуть у постійному стресі, опиняються в одному приміщенні, залежать один від одного та не можуть відволіктися, нерідко виникають ситуації домашнього насильства. Домашнє насильство під час війни – поширене явище, яке стає ще більш небезпечним, ніж у мирний час. Людям, які зазнали такого насильства зараз, складніше знайти вихід – вони часто обмежені у пересуванні, їм немає в кого попросити про допомогу, вони ще більше залежать від кривдників фізично та матеріально. Основні ознаки домашнього насильства: - насильство завжди здійснюється за попереднього наміру, тобто умисно. Це означає, що особа, яка вчинила насильство, усвідомлювала або повинна була усвідомлювати характер вчинюваних нею дій або бездіяльності, передбачала або могла передбачити (виходячи з її фізичного і психічного стану) можливість настання таких шкідливих наслідків, як заподіяння моральної шкоди, шкоди фізичному або психічному здоров'ю іншого члена сім'ї. Необхідно відзначити, що вчинення насильства у стані алкогольного сп'яніння не виключає можливості особи усвідомлювати і передбачати настання шкідливих наслідків.; - дії унеможливають ефективний самозахист. Найчастіше люди, які вчиняють насильство, мають певні переваги – це може бути вік, фізична сила, економічно вигідніше положення тощо; - дії порушують права і свободи особи. Кривдник завжди намагається контролювати свою жертву, тим самим обмежуючи права та свободи. Наприклад, якщо жінка не хоче, не може саме зараз мати інтимні стосунки зі своїм партнером, а він наполягає, ображає, погрожує і врешті-решт отримує бажане – це насильницька дія; - насильницькі дії спричиняють шкоду (фізичну, моральну, психологічну, матеріальну) іншій особі. Наслідком від насильницької дії завжди є шкода – це можуть бути і матеріальна втрата (вкрадені гроші, відібрана частина спільно заробленого майна), і ушкодження (синці, переломи), і погіршення емоційного стану (сором, страх, пригнічення). Наприклад, шкодою від шантажу може стати депресія, спроба самогубства. Види та прояви домашнього насильства.

Законодавство України у сфері протидії домашньому насильству закріплює чотири форми такого насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне.

Фізичне насильство – це форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Прояви фізичного насильства: - синці, забиті місця, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів тощо;
- перешкоджання вільному пересуванню;
- примус вживати алкогольні або наркотичні речовини чи речовини, що погіршують здоров'я або можуть призвести до смерті людини;
- створення ситуацій, що несуть ризик чи загрозу життю та здоров'ю;
- погрожування зброєю чи іншими речами, що можуть завдати фізичної шкоди.

Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї.

Прояви сексуального насильства: - зґвалтування, у тому числі «зґвалтування у шлюбі»;
- примушування до небажаних статевих стосунків;
- торкання до інтимних частин тіла без згоди особи;
- примушування спостерігати за статевим актом між іншими людьми (у тому числі дивитися порно-продукцію);
- примушування до статевого акту з третьою особою;
- примушування до заняття проституцією.

Крім цього, до сексуального насильства в сім'ї належить інцест – сексуальні відносини між близькими родичами: батьком і донькою, матір'ю і сином, братом і сестрою тощо. Надзвичайно небезпечним проявом сексуального насильства в сім'ї є дії сексуального характеру стосовно дитини: розбещення дитини; демонстрація дитині (підлітку) статевих органів (ексгібіціонізм); демонстрація акту онанізму; втягування дитини у заняття дитячою проституцією або дитячою порнографією тощо.

Психологічне насильство – це насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, у тому числі щодо третіх осіб, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення

особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе або завдається шкода психічному здоров'ю особи.

Прояви психологічного насильства:

- ігнорування почуттів особи; - образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження; соціального статусу;
- переслідування, залякування; - погрози вбити чи скалічити (у тому числі дітей);
- підбурювання до самогубства; - примус до протизаконних дій;
- погрози відібрати дітей; - приниження особистості; - постійна критика та насмішки;
- безпідставні звинувачення та формування почуття провини; - обмеження у самореалізації, навчанні, роботі;
- обмеження у контактах із близькими та друзями, у виборі кола спілкування;
- примушування спостерігати за насильством над іншими людьми чи тваринами, тощо. Психологічне насильство часто спричиняє депресії, нервові розлади, загострення хронічних захворювань, і навіть призводить до самогубства. Психологічне насильство в сім'ї супроводжує всі інші види насильства.

Економічне насильство – умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

- Прояви економічного насильства:
- позбавлення матеріальних ресурсів для належного фізичного та психологічного добробуту;
 - повна звітність за витрачені гроші («все до копійки»), відбирання всіх зароблених грошей;
 - заборона працювати члену сім'ї всупереч його бажанню та працездатності;
 - примушування члена сім'ї виконувати тяжку, непосильну роботу;
 - пошкодження, псування особистого майна;
 - примушування до жебрацтва, тощо. Одним із найбільш поширених проявів економічного насильства в Україні є вигнання з дому (квартири), що в переважній більшості випадків застосовується до жінок та дітей.

Інформаційно-просвітницька, профілактична та методична робота щодо формування ненасильницьких моделей поведінки є

надзвичайно важливою. Для результативності цього процесу необхідне - розроблення і поширення превентивних заходів щодо попередження домашнього насильства; - професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами, що стосуються питань домашнього насильства; - посилення захисту і підтримки дітей, які стали свідками насильства або жертвами насильства; - вивчення масштабів домашнього насильства; - зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству.

Одним із найважливіших напрямів профілактичної діяльності, спрямованої на протидію насильству є просвітницька робота серед дітей та молоді. Одним із важливих заходів профілактики насильства в освітньому середовищі є формування у здобувачів освіти умінь і навичок розвитку і підтримки здорових міжособистісних відносин. Для цього до освітнього плану закладу освіти необхідно включити програми, які навчають дітей навичкам керування своєю поведінкою, шанобливого ставлення до однолітків і дорослих, конструктивного вирішення конфліктів, самостійного прийняття рішень. Важливо, щоб у рамках таких програм також обговорювалися питання, пов'язані з сексуальним і репродуктивним здоров'ям і поведінкою. Подібні програми допомагають учням засвоїти загальнолюдські цінності, вчитися поважати права і гідність людини, гендерну рівність і різноманіття, формуватися як особистість, підвищувати самоповагу і зміцнювати самооцінку. Попри війну всі відповідальні органи продовжують роботу, щоб попередити і захистити постраждалих.

В Україні за телефонним номером 15-47 цілодобово та безкоштовно діє «гаряча лінія» з протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. Окрім того, надаються роз'яснення, контактна інформація з питань безпеки та оборони, гуманітарної допомоги, соціальної допомоги тощо.

Також надається психологічна підтримка заявникам, які телефонують з питань, пов'язаних з воєнними діями. Окрім того, в Україні створена та діє мережа спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі, яка включає: - мобільні бригади соціально-психологічної допомоги; - притулки, що забезпечують цілодобове перебування (до 90 днів); - денні центри соціально-психологічної допомоги (з кризовими кімнатами, що забезпечують цілодобове перебування (до 10 днів); - спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування осіб,

які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі; - регіональні та місцеві «гарячі лінії» з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей; - інші заклади та установи, призначені для надання допомоги постраждалим особам (соціальні квартири, центри соціально-психологічної допомоги, ресурсний центр примирення та корекційно-відновлювальних програм, пункти невідкладної анонімної медико-психологічної допомоги для осіб, постраждалих від домашнього насильства). Якщо ви постраждали від домашнього насильства, або стали свідком вчинення домашнього насильства – не мовчіть!

Домашнє насильство не можна замовчувати, воно потребує ефективного реагування і скоординованих дій. Важливо! Якщо домашнє насильство вчинялося в присутності дитини, наполягайте, щоб поліція зафіксувати даний факт. Дитина, в присутності якої вчинялося домашнє насильство, відразу стає постраждалою. Це дуже важливий юридичний факт. Контактні телефони: Поліція 102.